

EuroFutures

Miljökonsekvensbedömning av strukturfondsprogram

Mål 2 Åland 2007-2013

**Utkast till
strategisk miljökonsekvensbeskrivning
15 oktober 2006**

Förord

Sedan 1995 har Åland som medlem i Europeiska Unionen arbetat med EU:s strukturfonder. Hösten 2006 är tredje gången man utarbetar strukturfondsprogram. Mål-2-programmen för åren 2007-2013 fokuserar på regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Nytt den här gången är att varje program, enligt EU:s direktiv och nationell lagstiftning, skall miljöbedömas. Syftet med en sådan strategisk miljökonsekvensbedömning är att integrera relevanta miljöaspekter i programmet så att en hållbar utveckling främjas. Ett steg i bedömningen är att utarbeta en konsekvensbeskrivning (MKB). Detta dokument är utkast till en sådan miljökonsekvensbeskrivning.

EuroFutures har fått i uppdrag att utarbeta en MKB för Ålands mål-2 program. Uppdragsgivare är Ålands landskapsregering.

Det föreliggande utkastet till MKB går nu, tillsammans med utkastet till program, ut på offentligt samråd. När samrådet är avslutat kommer programansvariga myndigheter att ta ställning till hur inkomna synpunkter skall beaktas i programmet. Därefter slutförs MKB och sänds tillsammans med programmet till beslutande myndigheter som underlag för ställningstagande till programmets förslagna prioriteringar.

Kontaktperson hos uppdragsgivaren är Linnéa Johansson. Utkastet till MKB är utarbetat av Peggy Lerman (Lagtolken AB), Gülbahar Özalp och Hallgeir Aalbu (båda EuroFutures).

EuroFutures, 15 oktober 2006

Innehåll

FÖRORD	2
INNEHÅLL	3
1. SAMMANFATTNING	4
2. BAKGRUND	4
2.1 OM STRUKTURFONDSPROGRAM OCH SAMRÅD.....	4
2.2 REGIONALPOLITISK BAKGRUND	4
2.3 NÄRMARE OM MILJÖBEDÖMNINGARS SYFTEN OCH FUNKTION	5
3. MÅL OCH STRATEGIER PÅ MILJÖOMRÅDET	6
3.1. INTERNATIONELLA MILJÖMÅL – GÖTEBORGSSTRATEGIN	6
3.2. ÅLANDS MILJÖMÅL	7
4. MILJÖFÖRHÅLLANDEN I PROGRAMOMRÅDET	7
4.1 ÅLANDS KARAKTERISTISKA MILJÖFÖRHÅLLANDEN	7
4.2 MILJÖPROBLEM.....	8
4.3 LUFT	8
4.4 VATTEN	9
4.5 MARKANVÄNDNING	10
5. MÅL 2 ÅLAND 2007-2013	12
5.1 PROGRAMMETS MÅL OCH INSATSOMRÅDEN	12
5.2 SAMBAND TILL ANDRA PROGRAM OCH PLANER.....	13
6. AVGRÄNSNING	13
6.1 GENERELLA KRITERIER FÖR AVGRÄNSNING	13
6.2 AVGRÄNSNING FÖR DETTA PROGRAM	15
6.2.1 <i>Programmets karaktär</i>	15
6.2.2 <i>Prioriterade miljöfrågor</i>	15
6.2.3 <i>Skärningspunkter mellan programmet och miljöfrågorna</i>	16
7 BETYDANDE PÅVERKAN, SKADEFÖREBYGGANDE OCH UPPFÖLJNING	16
7.1 NOLLALTERNATIV	17
7.2 BETYDANDE PÅVERKAN	17
7.3 SKADEFÖREBYGGANDE OCH POSITIV FÖRSTÅRKNING.....	18
7.4 UPPFÖLJNING OCH KORRIGERANDE ÅTGÄRDER	18
8. INTEGRATION OCH MOTIV	19
9. METODER OCH OSÄKERHETER	20

1. Sammanfattning

Icke teknisk sammanfattning på max 2 sidor – görs efter samråden om förslag till program och MKB.

2. Bakgrund

2.1 Om strukturfondsprogram och samråd

Ett led i fördelningen av medel inom EU är program som anger inriktning för användningen av medel avsatta till regional utveckling. Programperioden 2007-2013 planeras nu och proceduren stöds enligt krav från EU av dels en löpande analys av programförslagets verkan och funktion (en så kallad ex-ante-utvärdering), dels en löpande integrering av miljöhänsyn (miljöbedömning, environmental assessment).

Detta dokument – en strategisk miljökonsekvensbeskrivning (MKB, environmental report "SEA") – är en del av resultatet av integreringen. Frågan är om genomförandet av det nya programmet kan få en betydande miljöpåverkan och hur detta i så fall är behandlat i programdokumentet.

MKB-dokumentet utgör underlag för samråd om programmets troliga betydande konsekvenser för hälsa och miljö samt hushållning med resurser. Samråd innebär att berörda myndigheter på statlig, regional och lokal nivå, jämte den berörda allmänheten, inklusive organisationer som tar till vara miljöintressen, erbjuds möjlighet att lämna synpunkter på MKB-dokumentet. Syftet är att möjliggöra insyn och granskning av underlag och slutsatser. Detta skall stödja beslutsfattare i uppgiften att beakta miljön. Hur synpunkter från samråd och slutsatser i MKB-dokumentet har beaktats i beslutet kommer sedan att redovisas i en särskild sammanställning (statement), som offentliggörs när beslut fattats.

Efter samråd om MKB fortsätter således arbetet med programmet. Både programdokumentet och MKB-dokumentet kan behöva revideras med anledning av de synpunkter som framkommer. Landskapsregeringens förväntas innan slutet av november besluta om ett slutligt programförslag. Efter landskapsregeringens beredning överlämnas programmet till den finska regeringen och därefter till EU-kommissionen för bedömning.

2.2 Regionalpolitisk bakgrund

Sedan 1995 har Åland som medlem i Europeiska Unionen arbetat med EU:s strukturfonder. Mål-2-programmet 2007-2013 är utvecklat i enlighet med de regler som gäller för strukturfondsinsatser, vilket bl.a. innebär att programmets fokus ligger på regional konkurrenskraft och sysselsättning. Åland kommer också att ha ett landsbygdsprogram och ett fiskeprogram.

2.3 Närmare om miljöbedömningars syften och funktion

För EU gäller ett gemensamt direktiv om miljöhänsyn i vissa planer och program¹. Ålands lagting har infört direktivet i sin lagstiftning genom beslut LTB 27/2006. Lagen har ännu inte vunnit laga kraft, men iakttas ändå här eftersom direktivets krav måste följas sedan juli 2006. Hänvisningar sker med beteckningen ”Landskapslagen”.

I EU-direktivet anges följande syften med miljöbedömningen:

1. Främja långsiktiga och hållbara beslut.
2. Skapa öppnare beslutsprocesser.
3. Gynna företag genom att skapa konsekventa ramar.

Dessa syften skall nås med hjälp av följande krav:

- Långsiktiga beslut skall bygga på effektiva lösningar, där alternativa möjligheter undersökts och de gjorda valen motiveras, vidare skall säkerställas att skadeförebyggande åtgärder genomförs, genomförandet skall följas upp och korrigerande åtgärder vidtas om oförutsedda negativa verkningar uppstår.
- Beslutsprocessen skall bli öppnare med hjälp av samråd i tidigt skede med olika myndigheter med miljöansvar, en öppen granskning av förslag, där myndigheter och allmänheten får delta, samt beslutsfattarens ansvar att beakta synpunkter från samråd och motivera sina ställningstaganden.
- Konsekventa ramar för företagen kan skapas med hjälp av integration av miljöhänsyn i tidigt skede i samtliga relevanta beslutsprocesser, så att planeringsförutsättningarna är kända från början och miljökraven likartade i alla regioner, samt genom uppföljning och korrigerande av misstag, där alla företag är medansvariga för sina miljökonsekvenser. Detta ligger i linje med företagets ordinarie egenkontrollansvar.

En MKB skall – så långt det är relevant och rimligt – identifiera, beskriva och bedöma den betydande miljöpåverkan som kan uppstå för t.ex. människors hälsa, biologisk mångfald, landskap, kultur, klimat och materiella tillgångar. Det gäller både negativa och positiva konsekvenser (Landskapslagens 1 §).

Proceduren för miljöbedömning omfattar följande moment:

- **Behovsbedömningen** (screening) där den programansvarige myndigheten analyserar de formella kriterier som utlöser krav på miljöbedömning. (Landskapslagens 3 § 2 st jämförd med direktivets artikel 3.2.) För program som detta skall det enligt direktivet alltid finnas en MKB, även om det i realiteten inte förutses betydande negativa miljökonsekvenser.
- **Avgränsningen** (scoping) där programansvarige myndigheten i samråd med myndigheter som kan vara berörda eller som kan antas ha kännedom om fakta av någon betydelse för bedömningen analyserar vilka miljöparametrar och alternativ som är relevanta att behandla. Envar har rätt att delta och lämna synpunkter. (Landskapslagens 9 §.)
- **Bedömning** (assessment) – utredning och analys – av programmets betydande miljöpåverkan, av rimliga alternativ samt av behövliga åtgärder för att motverka skador och förstärka positiva verkningar och för att följa upp.

---

¹ Direktiv 2001/42/EG om bedömning av vissa planers och programs miljöpåverkan

(Landskapslagens 2 § 2 st, 4 och 5 §§.) *Denna MKB redovisar den hittills gjorda bedömningen.* (Landskapslagens 11 § 1 st.)

- **Granskning** (review) av myndigheter och allmänheten av förslag till program och MKB. Denna MKB utgör underlag för samråd som ska möjliggöra en sådan granskning. Efter samrådet görs behövliga revideringar och kompletteringar. (Landskapslagens 11 § 2 st.)
- **Beslut** om programmet, varvid MKB och synpunkter från samråd beaktas. (Landskapslagens 1, 2 och 12 §§.)
- **Offentliggörande** av motiv till den valda utformningen av programmet, med en beskrivning av hur integreringen av miljöhänsyn har gått till samt hur synpunkter från samråd och MKB har beaktats. (Direktivets artikel 9.)
- **Uppföljning** (monitoring) av hur programmet genomförs, med avseende på väsentliga positiva och negativa verkningar för hälsa, miljö och resurshushållning. (Direktivets artikel 10.)

3. Mål och strategier på miljöområdet

3.1. *Internationella miljömål – Göteborgsstrategin*

Till följd av översynen av den EU-strategi om hållbar utveckling som lades fram av kommissionen 2004 och på grundval av kommissionens meddelande *Om översyn av strategin för en hållbar utveckling – Handlingsram* från december 2005 samt bidragen från rådet, Europaparlamentet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén m.fl., har Europeiska rådet antagit en ambitiös och omfattande strategi för hållbar utveckling för det utvidgade EU. Den bygger vidare på strategin som Europeiska rådet antog i Göteborg 2001.

Det övergripande syftet är att fastställa och utveckla åtgärder, så att EU kan få till stånd en ständig förbättring av livskvaliteten både för nuvarande och kommande generationer. Medlet är att inrätta hållbara samhällen som kan förvalta och använda resurserna på ett effektivt sätt samt utnyttja ekonomins ekologiska och sociala innovationspotential samtidigt som välfärd, miljöskydd och social sammanhållning säkerställs. Med tanke på allt sämre tendenser på miljöområdet och EU:s ekonomiska och sociala utmaningar i kombination med nya konkurrenstryck och nya internationella åtaganden, anges i EU:s strategi för hållbar utveckling sju huvudutmaningar och motsvarande målsättningar, operativa mål och insatser. Den framtida utformningen och det framtida genomförandet av dessa kommer att styras av nedanstående principer:

- *Klimatförändringar och ren energi*: Att begränsa klimatförändringarna och de kostnader och negativa följder som de medför för samhället och miljön.
- *Hållbar transport*: Se till att våra transportsystem motsvarar samhällets ekonomiska, sociala och miljömässiga behov samtidigt som deras oönskade verkningar på ekonomin, samhället och miljön minimeras.
- *Hållbar produktion och konsumtion*: Att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
- *Bevarande och förvaltning av naturresurser*: Att förbättra förvaltningen av naturresurserna och undvika överexploatering av dessa, och därvid erkänna värdet av ekosystemtjänster.

- *Folkhälsa*: Att främja en god folkhälsa på lika villkor och förbättra skyddet mot hälsorisker.
- *Social integration, demografi och invandring*: Att skapa ett socialt integrerat samhälle med solidaritet mellan och inom generationerna samt att säkra och öka medborgarnas livskvalitet som en nödvändig förutsättning för individens varaktiga välbefinnande.
- *Globala utmaningar när det gäller fattigdom och hållbar utveckling*: Att aktivt främja hållbar utveckling i hela världen och se till att Europeiska unionens interna och externa politik är förenlig med en global hållbar utveckling och med unionens internationella åtaganden².

3.2. Ålands miljömål

Ålands miljömål är förankrade i landskapslagen 2001:30 om miljöskydd och miljötillstånd och i Miljöhandlingsprogram för Åland 2005-2008.

Målsättningen för all verksamhet i landskapet är hållbar utveckling, dvs. en utveckling som på samma gång är ekologisk, ekonomisk och social hållbar. De övergripande miljömålen är:

1. Utsläppen och halterna av skadliga substanser samt skadlig påverkan (miljöföroreningar) måste begränsas till icke-skadliga nivåer.
2. Människans verksamheter får inte leda till biologisk utarmning och minskning av den biologiska mangfalden.
3. Förnyelsebara resurser ska återföras till kretsloppet och får inte användas i snabbare takt än de hinner nybildas.
4. Icke-förnybara resurser måste nyttjas på ett sådant sätt att bristsituationer inte uppstår.

4. Miljöförhållanden i programområdet

Enligt Landskapslagens 2 och 4 §§ skall en MKB beskriva miljöförhållanden med avseende på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap, materiella tillgångar och kulturarv, även med beaktande av samspelet mellan dessa faktorer. I detta kapitel sammanfattas förhållanden som bedömts mest relevanta för programmet. Beskrivningen är hämtad från Miljöhandlingsprogram för Åland 2005-2008 samt programmets redovisning av miljöförhållanden.

4.1 Ålands karakteristiska miljöförhållanden

Åland är ett typiskt skärgårdslandskap som naturkrafterna en gång format och fortfarande formar. Naturen är kontrastrik och omväxlande. Havet och insjöarna utgör en så gott som ständig bakgrund, vilket ger landskapsbilden ett högt skönhetsvärde.

Åland är rikt på olika typer av vatten förutom hav och skärgård: många små myrar och drygt 120 insjöar. Insjöarna i landskapet ligger i huvudsak i de norra delarna av fasta Åland medan skärgården med några undantag saknar insjöar. Ålands djupaste sjö, Vargsundet är ca 32 meter djup. Merparten av de åländska havsvikarna och sjöarna är grunda.

---

² Översyn av EU:s strategi för hållbar utveckling – Förnyad strategi: Europeiska Unionens Råd: 10117/06: Bryssel

En stor del av landytan består av kala berg som ibland höjer sig mycket brant ur havet. Höjdskillnaderna är dock generellt små. I de norra delarna av Åland är terrängen mer kuperad än i de södra delarna. Den högsta punkten, Orrdalsklint i Saltvik, ligger 129 meter över havsytan.

Mellan bergen, havsvikarna och insjöarna finns en mosaik av åkermark och ängar blandade med större eller mindre skogspartier. Jordbruket och boskapsskötseln har satt sin prägel på jordmånen och växtligheten på Åland, och det är detta tillsammans med skärgårdsnaturen som utgör grunden för den åländska naturbilden. Då det åländska jordbruket är relativt småskaligt har detta lett till ett synnerligen omväxlande landskap. Det forna jordbruket med traditionella arbetsmetoder gynnade på så sätt variationen i landskapet och därigenom den biologiska mångfalden.

Boskapsskötseln är den markanvändningsform som kraftigast inverkat på den åländska naturens utformning. Får har i alla tider betat holmar och skär medan nötkreatur och hästar har betat mer produktiva områden, ofta intill bebyggelse. De åländska lövängarna, de öppna slätterängarna, hagmarkerna och strandängarna har uppkommit som ett direkt resultat av djurhållningen.

Åland tillhör den kalltempererade klimatzonen vilket gör att naturmiljön är känslig för föroreningar. Den största delen av jordytan och sjöarna är näringsfattiga och drabbas därför lätt av försurning. Även en relativt måttlig belastning kan få betydande negativa miljöeffekter. Återhämtningen från olika typer av miljöskador sker därtill relativt långsamt.

4.2 Miljöproblem

I landskapet Åland är de större miljöpåverkande verksamheterna fiskodling, jordbruk, biltrafik, färjtrafik, livsmedelsindustri, energiproduktion, avfallshantering samt utsläpp av avloppsvatten från bosättning, industri och turismverksamhet.

Hittills har tillsyn fokuserats på fiskodlingar, avfallsdeponier, kompostanläggningar, större avloppsreningsanläggningar, bevattningsverksamheter, muddringar, täktverksamheter, sanering av förorenad mark, djurgårdar och hamnar.

4.3 Luft

När det gäller föroreningarna av luftmiljön så härrör dessa i första hand från källor utanför Åland. Detta drabbar den åländska miljön främst genom försurning av mark och vatten genom nedfall av surt regn. Lantbruket har dock vissa negativa effekter på luftmiljön genom det ammoniumläckage som sker i samband med hanteringen av gödsel och urin inom djurhållningen.

Luftkvaliteten på Åland är dock relativt god. Nedfallet av svavel- och kväveföreningar samt den sura nederbörden har minskat. De beräknade halterna av sot, kväve- och svaveldioxid underskrider gällande gränsvärden. Mängden partiklar i luften har inte undersökts, men torde understiga EU: s gränsvärde. Det finns dock lokala belastningskällor såsom bil- och färjtrafiken där behov av insatser finns för att luftkvaliteten skall förbättras. Det bör noteras att deposition av kväve från luften till vattenmiljön är större än de landbaserade kväveutsläppen till vatten.

En stor del av luftföroreningarna kommer från förbränning inom och utanför Åland. Lätt brännolja utgör en betydande del av Ålands energiförbrukning. För de förnybara energikällornas del utgör användning av biobränslen, bergvärme och vindkraft den stora potentialen.

4.4 Vatten

En frisk och ren vattenmiljö är av grundläggande betydelse för Åland. Det gäller befolkningens välbefinnande och trivsel, det är en förutsättning för artrikedomen och mångformigheten i miljön som helhet liksom för fiskerinäringens och turismens utvecklingsmöjligheter. Vattendragen i de inre delarna av skärgården och fasta Ålands viks system är speciellt känsliga. De lokala belastningskällornas betydelse är störst i skärgårdarnas inre vatten, p.g.a. det sämre vattenutbytet.

Den totala fosforbelastningen i de åländska vattnen var 2000 drygt 50 ton per år och kvävebelastning ca 540 ton per år, vilket utgör ca hälften av belastningen vid 1980-talet. Jordbruket (djurhållningen och växtodlingen) står idag för knappt en femtedel av fosfatbelastningen och ca en fjärdedel av kvävebelastningen.

Övervakning av vattenkvaliteten sker främst genom årligen återkommande provtagning av kemisk-fysikalisk vattenkvalitet och av förekomst av planktonalger inklusive blomningar av blågrönalger, genom undersökningar av bottenfauna och makrofyter samt genom undersökningar av belastningen via avrinningen från olika landområden.

Den pågående övergödningen av vattenmiljön med näringsämnen fosfor och kväve samt miljögiftsbelastningen är ett allvarligt hot mot Ålands framtid. Exempel på försämringar i Östersjön ses bl.a. i algblomningar i havsområdena runt Åland, ökande igenslamning av stränder med ettåriga trådalger, syrefria bottnar och förändringar i fiskförekomster.

De lokala utsläppen av näringsämnen kväve och fosfor till de åländska vattenområdena härstammar främst från fiskodling, jordbruk och bosättning. De lokala belastningskällorna har störst betydelse i skärgårdarnas inre vatten, p.g.a. det sämre vattenutbytet.

Depositionen från luften till vattenmiljön är stor. En del av nedfallet av kväve härstammar från fartygstrafiken till och från Åland. Även bakgrundsbelastningen av näringsämnen från Östersjön, via havsströmmar, är troligtvis betydande även om dess storlek för Ålands del inte är känd. En trend mot minskade utsläpp kan ses vad gäller de flesta utsläppskällorna. Förbättringar i vattenmiljön sker dock relativt långsamt då utsläppen minskar, bl.a. beroende på läckage av näringsämnen som upplagrats i sedimenten.

Utsläppen av miljögifter från Åland har varit relativt små, på grund av låg industrialiseringsgrad. Utsläpp till vatten har dock skett vid exempelvis användning av bekämpningsmedel, giftig antipåväxtfärg på båtbottnar och felaktig hantering av farligt avfall. Havsbotten över stora områden har i vissa fall ansamlat sediment med höga tungmetallhalter. Tungmetallerna kommer dock till största delen från källor utanför Åland. Fisk från Östersjön har upplagrade miljögifter i sådan omfattning att konsumtion på individnivå bör ske i begränsad omfattning.

De begränsade och för ingrepp känsliga tillgångarna på sötvatten behöver särskilt uppmärksammas, med tanke på deras betydelse för vattenförsörjning och biologisk mångfald. Grundvattnet är sårbart på grund av sprickbildningen i berggrunden med risker för bl.a. saltvatteninträngning. Flera av Ålands sjöar är i ett internationellt perspektiv unika med höga skyddsvärden, men några har inte längre samma värde på grund av utsläppen från bebyggelse.

Som en följd av övergödningen har massförekomster av alger, med eller utan toxinproduktion, begränsat sjöars användning för bl.a. vattenförsörjning, rekreation och kräftfiske. Genom åtgärder i avrinningsområden kan dock förbättringar i vattenkvaliteten åstadkommas.

Olje- och kemikalieutsläpp från fartyg kan få stora konsekvenser för naturen och näringslivet på Åland. I den förhållandevis kalla vattenmiljön i Östersjön bryts oljan ned långsamt. Även mindre, upprepade oljeutsläpp, inverkar negativt på vattenmiljön.

4.5 Markanvändning

En stor del av Ålands landareal utgörs av skog (ca 75 %). Skogsmarken består av en mosaik av skogstyper från karga hållmarker till högproduktiva lundar. Andelen lundar utgör anmärkningsvärda 14 % av momarksarealen, medan kärr utgör 4,5 %, myrar drygt 2 och mossarna ca 1 % av skogsmarken.

Särskilt värdefulla *naturtyper* är bl.a. följande. Lövängar och naturbeten skapar en mängd biotoper för växter, svampar och djur. Den pågående igenväxningen av kulturlandskapet är därigenom ett allvarligt naturvårdsproblem. Uppskattningsvis flera hundra arter som hör hemma i odlingslandskapet är utrotningshotade p.g.a. förändringarna i jordbruket. Lundar och lövängar på Åland är skyddsvärda även i ett internationellt perspektiv.

Andra viktiga åländska naturtyper som skapas och upprätthålls av naturbete är bl.a. strandängar, kalkfuktängar och hagar. De åländska rikkärren är anmärkningsvärda även ur ett internationellt naturskyddsperspektiv, på grund av det stora antalet sällsynta arter av främst mossor, starr- och gräsartär samt orkidéer, som förekommer uteslutande i rikkärr. Eftersom de flesta av de åländska rikkärren idag är påverkade av skogsbruk, är det mycket angeläget att kvarvarande rikkärr skyddas.

Dessutom finns ett stort antal skyddsvärda formationer och biotoper i naturmiljön såsom åsar av olika slag, sandstränder, sandöar, blockmarker, rasbranter, torvmarker av olika slag etc.

För närvarande finns 44 naturreservat, ungefär 1 % av Ålandstotala landareal. När det föreslagna Natura 2000 programmet förverkligats, kommer ca 2 600 hektar eller 1,8 % att vara naturskyddad. Därutöver finns i landskapets ägo ett antal ögrupper som i praktiken har funktionen av naturreservat. Vidare finns ett sälskyddsområde och åtta fågelskyddsområden. Ett 80-tal arter av växter och djur och tio naturtyper har av landskapsregeringen förklarats som särskilt skyddsvärda. Detta ställer stora krav på uppmärksamhet, såväl av enskilda markägare som olika myndigheter, vid prövning och beslut om ändrad markanvändning.

Hänsyn bör vidare tas till *naturresurser* som inte kan förnyas eller som förnyas mycket långsamt och som förekommer i begränsad omfattning inom landskapets gränser. Som sådana naturtillgångar kan nämnas sand, grus, morän och torv, men även odlingsbar jord.

För det åländska *kulturmiljöarvets* del är bl.a. bevarandet av gamla bykärnor och hänsynstagande vid vägdragningar, så att landskapsbilden beaktas som en helhet, av stor betydelse.

Förändringar i *jordbrukets* struktur och metoder har som framgår ovan påverkat den biologiska mångfalden och därutöver även påverkat landskapsbilden. I ett markanvändningsperspektiv bör nämnas även det som enligt programmet är typiskt för det åländska gårdsbruket, nämligen kompletterande 'bisysslor' som t.ex. vattenbruk och gårdsbruksturism samt olika typer av landskapsvårdande verksamhet. Vidare det ömsesidiga förhållandet med livsmedelsindustrin, som byggt upp sin verksamhet kring lokalproducerade råvaror av god kvalitet. Ekologisk produktion har ännu inte marknadsmässiga förutsättningar. Traditionellt har jordbrukare även försett turismbranschen med logi; semesterstugor på landsbygden och i skärgården. Jordbruket viktigaste roll för turismen kan enligt programmet dock vara att hålla ett öppet och attraktivt landskap.

Skogsbruk bedrivs på nästan all skogsbevuxen mark och en stor del av Åland utgörs som sagt av skog, varav ca 40 % betraktas som produktiv (övrigt impediment).. Den nya landskapslagen om skogsvård från år 1998 och miljöcertifieringen av skogsbruket innebär större hänsyn till naturvärden, men artminskningen i de åländska skogarna förväntas fortsätta, på grund av en fortsatt omvandling av naturskogar/bondskogar till skogsodlingar. Virkesförrådet bedöms i programmet öka medan avverkningen förväntas minska på grund av skattesystem och virkespriser.

Landskapet Åland består av 6 757 öar och skär, varav 6 400 är större än 3 000 m². Ungefär 90 % av befolkningen bor på huvudön. Obebyggda *stränder* har emellertid under senare decennier minskat snabbt, med trenden att även holmar och större skär bebyggs. Särskilt värdefulla strandområden kan bevaras och markanvändningen kan regleras genom t.ex. beslut om naturskydd eller planläggning.

Åland har genom låg grad av industrialisering relativt få *förorenade* markområden. Dock finns det områden som kan behöva undersökas mera och åtgärdas, exempelvis platser för träimpregnering, asfaltverk, bränslestationer, varv, hamnar och gamla avfallsdeponier. Avfallsdeponier har tidigare inrättats utan tillräcklig botten tätning och lakvattenbehandling, m.m. På grund av EU:s direktiv om avfallshantering, med strikta krav på skydd mot spridning av föroreningar, har 14 pågående deponier stängts och kommer att sluttäckas under de närmaste åren. Enbart en deponi kvarstår. Problem finns dock fortsatt med olagliga privata soptippar.

Kommunerna har genom sitt planmonopol ansvar för planeringen av bebyggelsen. Genom arbetet med kommunöversikter kan kommunerna precisera värden och definiera områden som på grund av sin natur, väntad bebyggelse, miljölägenheter eller andra liknande omständigheter är i behov av bindande planläggning.

5. Mål 2 Åland 2007-2013

5.1 Programmets mål och insatsområden

Enligt Landskapslagens 5 § 1 mom skall en MKB redovisa en sammanfattning av programmets innehåll. I detta avsnitt beskrivs programmets strategiska inriktning, dess mål, prioriteringar och insatsområden. Vidare skall enligt 4 § 1 mom anges de ändamål – syften – som programmet eftersträvar.

Inledningsvis noteras de övergripande målsättningarna med Ålands mål-2-program som är:

I enlighet med gemenskapens riktlinjer för perioden 2007-2013 (KOM (2005) 0299) förnya grunderna för unionens konkurrenskraft, öka tillväxtpotentialen och produktiviteten samt förstärka den sociala sammanhållningen genom att satsa på kunskap, innovation och bättre utnyttjande av humankapital.

Programmet har två insatsområden, ett för regionalfondsåtgärderna och ett för socialfondsåtgärderna. Varje insatsområde är i sin tur delat i två åtgärder med en viss specificering av det innehåll man ser framför sig i genomförandet. En sammanfattning av programmets mål, insatsområden och åtgärder följer i tabellen nedan:

Huvudmål:

- Att utveckla den åländska ekonomin mot högre förädlingsgrader och ökat kunskapsinnehåll i produktionsprocesser och produkter.
- Att förbättra nyttjandet av humankapitalet.

Dessa huvudmål får betraktas som de syften programmet eftersträvar, och vilka således skall få genomslag i det samlade genomförandet av programmet. Ålands landskapsregerings näringspolitiska målsättning generellt är att, inom ramen för en hållbar utveckling, skapa förutsättningar för en stabil näringsverksamhet, tryggad sysselsättning och goda utkomstmöjligheter på hela Åland.

Insatsområde 1: Företagande & innovation		Insatsområde 2: Kompetens & sysselsättning	
<i>Innovation</i>	<i>Kunskapsöverföring</i>	<i>Humankapital</i>	<i>Delaktighet</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Entreprenörsanda • Innovationer i små och medelstora företag • Nya finansiella instrument och inkubations-faciliteter • Energieffektivitet samt förnyelsebar energi	<ul style="list-style-type: none"> • Tillämpad forskning och teknik-utveckling, • Effektiv användning av informations- och kommunikations-teknik (IKT) i små och medelstora företag	<ul style="list-style-type: none"> • Investeringar i humankapitalet • Innovativa former av arbets-organisationer • Aktiva och preventiva åtgärder för sysselsättningen • Samarbete på olika nivåer över nationsgränserna	<ul style="list-style-type: none"> • Inklusion (dvs. att öka migranters deltagande på arbetsmarknaden och integration på arbetsmarknaden av mindre gynnade människor)

5.2 Samband till andra program och planer

Enligt EU-direktivets bilaga 1.a skall en MKB redovisa ”programmets ... förhållande till andra relevanta planer och program”.

I programutkastet redovisas att Åland under perioden 2000-2006 genomförde ett mål-2-program för landsbygden, dvs. hela Åland med undantag av Mariehamn. I den kommande programperioden kommer Åland utöver mål-2-programmet att arbeta med fyra program med strukturfondsfinansiering: det åländska fiskeprogrammet, det åländska landsbygdsprogrammet, det gränsregionala mål-3-programmet Central Baltic och det transnationella mål-3-programmet för Östersjöregionen. De aktuella programmen har nyligen färdigställts i en preliminär form eller är under utarbetande. I flera fall kommer regionala anpassningar och planer att utarbetas i ett kommande skede. Detaljfrågor om avgränsningar och stödbarhet kommer att slutligt bestämmas först senare.

Det är noterbart att detta samspel mellan olika program på avgörande sätt kan förändra förutsättningarna för att miljökonsekvenser uppstår. Oavsett bedömningarna i denna MKB måste således frågan om miljöintegration och beaktande av risker för negativa verkningar, liksom möjligheten till positiva verkningar, fortsatt vara ett ansvar för genomförandeorganisationen. Detta följer av direktivets krav på uppföljning, som anger att övervakningen av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av programmen kan leda till, skall ske för att tidigt kunna identifiera oförutsedd negativ påverkan och vidta lämpliga avhjälpande åtgärder. Se vidare avsnitt 7.3.2 om uppföljning.

6. Avgränsning

Avgränsning syftar på analysen av vilka miljöparametrar och alternativ som är relevanta att behandla i miljöbedömningen, hur detta ska genomföras samt redovisas (t.ex. omfattning och detaljeringsgrad). Det finns generella kriterier i reglerna för innehållet i en MKB och utformningen av processen som leder fram till dokumentet. Dessa kriterier beskrivs i avsnitt 6.1 och utvärderas i förhållande till den aktuella typen av beslut; strukturfondsprogram.

För varje miljöbedömningsprocess och dokumentering i en MKB måste kriterierna tillämpas utifrån de specifika förhållanden som gäller för regionens aktuella förutsättningar. Denna anpassning – prioritering och urval – kallas avgränsning och beskrivs i avsnitt 6.2.

6.1 Generella kriterier för avgränsning

Generella kriterier för avgränsningen är enligt direktivet att den ska vara rimligt med hänsyn till

1. programmets **karaktär**, dvs. innehåll och detaljeringsgrad,
2. det faktum att vissa frågor kan bedömas bättre i samband med **andra beslut** om program, planer eller projekt (tillstånd för genomförande av verksamheter och åtgärder),
3. bedömningsmetoder och aktuell **kunskap**,
4. **allmänhetens** intresse.

För den aktuella beslutstypen – strukturfondsprogram – är programmets karaktär och position i beslutshierarkin (punkt 1 och 2) av stor betydelse för avgränsningen. Det är väsentligt att identifiera konkreta verkningar av programmet, så långt det är möjligt och rimligt, men det är olämpligt att göra antaganden i sådan utsträckning att osäkerheten gör slutsatserna i princip obrukbara för beslutanden. Det kan istället vara rimligare att identifiera om programmet innebär risker för betydande negativa verkningar, vilka i sådant fall kan behöva styras i genomförandet. Styrning kan behövas även för möjligheten att i genomförandet ta till att vara positiva miljöförhållanden. Avgränsning handlar således både om procedur – t.ex. form och kompetens – och urval av miljöfrågor – t.ex. utbredning i tid och rum av en störning.

Med en abstrakt och övergripande beslutsnivå blir det svårare att förutse konkreta konsekvenser. Strukturfondsprogram kan sägas omfatta tre nivåer, med olika grad av konkretisering. Nivåerna är:

- formulering av programmets **mål och inriktning**, dvs. prioriteringar på en strategisk nivå där övergripande såväl som regionala miljömål kan vara relevanta att beakta men konkreta konsekvenser kan vara svåra att se,
- beskrivning av typiska åtgärder som samlas i olika **insatsområden**, dvs. ett urval från EU:s ”meny” där regionala miljömål och miljöförhållanden kan ge viktiga utgångspunkter, och där risker för viss typ av konsekvenser kan uppges men troligen inte beskrivas närmare eller preciseras geografiskt,
- formulering av **urvalskriterier** för beslut om stöd till aktiviteter, där formen för styrning av den fortsatta beslutsproceduren kan utvärderas men konsekvenserna av tänkbara projekt inte preciseras närmare,
- och, i vissa fall, förslag till typ av projekt eller prioritering av visst geografiskt områden där konsekvenser kan uppskattas på en mera konkret nivå, men inte så konkret som faktiska projekt.

Det aktuella programmets ”mix” av nivåerna ger avgörande förutsättningar för avgränsningen, dvs. vad som är möjligt och rimligt att miljöbedöma i förhållande till just detta program.

Direktivets generella kriterium nr 2 ovan - förhållandet till efterföljande beslut - får för detta slag av program antas innebära att för programmet strategiska frågor behöver identifieras och bedömas så långt möjligt, även om dess detaljer preciseras först senare och trots att dessa detaljer kan bli föremål för MKB i efterföljande beslut om projekten. Programmet får så att säga inte lämna alla frågor vidare.

Generella kriterier i direktivet såväl som Landskapslagen är vidare att fokusera den **betydande** miljöpåverkan som programmets genomförande kan medföra. Det gäller dels negativa verkningar, som så långt som möjligt ska begränsas och styras, och dels för miljön positiva förhållanden, som så långt möjligt ska förstärkas. Det sistnämnda bygger på direktivets politiska ambition att tillgodose en hög nivå på skyddet av omgivningen som ett led i främjandet av hållbar utveckling.

Påverkan skall således, så långt kunskapsunderlag och metoder medger det, dels identifieras och beskrivas och dels bedömas, dvs. **utvärderas** i förhållande till berörda intressen och politiska mål liksom den aktuella faktiska situationen.

Metoder för miljöbedömning av översiktliga program handlar huvudsakligen om att identifiera typer av hot och möjligheter och peka på i vilken riktning förändringarna går; för miljövärden stödande eller motverkande. Det skall understrykas att det inte ens för mera konkreta program, som detta, kan bli fråga om den typ av konkreta analyser och mätbara slutsatser som används i MKB för projekt.

6.2 Avgränsning för detta program

6.2.1 Programmets karaktär

I detta fall utgör programmet **övergripande** ramar, dvs. det finns i princip inga **preciserade** ramar för genomförandet eller åtgärder i form av platsspecifika projekt. Ett exempel är att insatsområdet Företagande och innovationer skall borga för att det utvecklas nya produkter och att förädlingsgraden bland existerande produkter höjs. Det kan vidare handla om immateriella åtgärder, t.ex. för samma insatsområde anges att interaktion med andra aktörer både nationellt och internationellt skall leda till utbyte av kunskap både på ett teoretiskt och praktiskt plan och genom detta skall aktörerna kunna ta till sig ny kunskap och utveckla spetskompetens, vilket resulterar i ökad konkurrenskraft. Frågan om att styra och stödja efterföljande beslutsprocesser blir för program av detta övergripande slag särskilt viktig, se närmare i kapitlet om uppföljning.

Det bör vidare noteras att programmets ”tredje insatsområde” som avser tekniskt stöd, likaså kan ha miljörelevans. Det kan gälla frågor som upphandling av material, policy för resande, policy för avfallshantering.

6.2.2 Prioriterade miljöfrågor

Miljöproblem hör samman med påverkande verksamheter – som jordbruk med binärningar, trafik såsom sjöfart samt avloppsutsläpp från boendet, inklusive turism – men också med omgivningens tålighet mot förändringar. Särskilt avgörande är utsläppsminskningar inom fiskodling, jordbruk och enskilda avlopp. Miljöns känslighet kan för Ålands del sägas huvudsakligen gälla Östersjön, särskilt de grunda kustnära områdena där den lokala övergödningen är ett allvarligt hot, med algbloomning, igenslamning av stränder, syrefria bottenar. Karakteristiskt är långsam återhämtning. Natur- och kulturmiljövärdena i det öppna landskapet är även en prioriterad fråga, där mångfald och andra värden hotas av t.ex. strukturförändringar i bruket av mark och vatten, bebyggelseutveckling och annan form av exploatering med åtföljande tryck på omgivningen. Sambanden mellan den åländska miljön som en förutsättning för attraktivt boende, turism och näringslivsutveckling och dess påtagliga hot framhålls också i programmet.

Ambitionen i miljöhandlingsprogrammet är att miljöstöd från samhället skall beviljas endast för åtgärder som syftar till att avhjälpa eller förebygga skador på den fysiska miljön eller naturresurserna eller till att främja en miljöanpassad användning av dessa.

Som positiva möjligheter utpekas den fortsatta utvecklingen av förnybara energikällorna; biobränslen, bergvärme och vindkraft, vilket skall möjliggöra en förbättrad närmiljö.

6.2.3 Skärningspunkter mellan programmet och miljöfrågorna

Programmet har miljöfrämjande åtgärder som t.ex. åtgärder för energieffektivitet och förnyelsebara energikällor. Det är emellertid svårt att identifiera tydliga miljöhot i något av de mera allmänna insatsområdena, som innovationer, teknikutveckling eller livslångt lärande. Det kan trots det bli konflikter, t.ex. om programmet ger stöd till projekt som direkt eller indirekt berör ömtåliga eller skyddade områden. Det är emellertid omöjligt att säga om så kan bli fallet, utan det går blott att konstatera att det finns en risk för negativa verkningar, eftersom programmet inte tydligt styr genomförandet. Detta diskuteras mera under avsnittet om betydande miljöpåverkan.

En del i avgränsningen är att identifiera rimliga **alternativ**, med hänsyn till programmets syfte och geografiska räckvidd. Formuleringen av olika insatsområden, åtgärdsområden och aktiviteter samt urvalskriterier kan betraktas som alternativ i MKB. Alternativ kan således handla om olika sätt att uppnå syftet/ändamålet med programmet (olika mix av insatsområden) och olika sätt att utforma genomförandet (olika mix av åtgärdsområden och aktiviteter). Alternativ utformning är även valet av urvalskriterier. De kan handla om miljöfrågor men även om procedur som t.ex. vem som deltar i prövning och vad som skall beskrivas i ansökan.

Programmets förslag utgör det valda alternativet. Någon alternativ ”mix” beskrivs inte. Eventuella förkastade alternativ har inte heller beskrivits i programmet. Bedömningen av miljökonsekvenser i följande avsnitt avser således det alternativ som programmet utgör och andra alternativ utvärderas inte.

Om det liggande förslaget kan antas ge betydande negativa miljökonsekvenser får det anses rimligt i enlighet med direktivet att överväga om annan ”mix” kan nå syftet men med färre negativa konsekvenser. Alternativ som ökar miljönyttan kan på motsvarande sätt vara relevanta. Landskapslagen förutsätter att alternativ regelmässigt behandlas (se 2 § 2 mom sista meningen).

7. Betydande påverkan, skadeförebyggande och uppföljning

Enligt Landskapslagens 4 § skall det så kallade noll-alternativet beskrivas, dvs. en analys av sådan miljöpåverkan som följer av att ett program inte fastställs. Se avsnitt 7.1.

Vidare skall det i en MKB, enligt Landskapslagens 1 § identifieras, beskrivas och bedömas de direkta och indirekta effekter som ett program kan medföra dels på människor, djur, växter, mark, vatten, luft, klimat, landskap, materiella tillgångar och kulturarv, dels på samspelet mellan dessa faktorer. Betydande miljöpåverkan diskuteras i avsnitt 7.2.

Slutligen skall det enligt 5 § 2 mom finnas en beskrivning av åtgärder som planeras för att förhindra, minska och uppväga varje betydande negativ miljöeffekt som följer av att en plan eller ett program genomförs. Detta beskrivs i avsnitt 7.3.

7.1 Nollalternativ

Beskrivningen av vad som händer med områdets resurser, kultur, miljö, vatten etc. om programmet inte fullföljs, brukar kallas nollalternativ.

För strukturfondsprogram har i vissa fall regionala bedömningar av huruvida miljömål nås eller ej, använts som ett nollalternativ. I detta fall finns inte sådana regionala miljömål, utan de hot som tecknats i miljöanalysen får istället peka på vilken trend som synes vara rådande. Utmärkande är hotet för ytterligare förluster av mångfald och den långsamma takten av förbättring trots avsevärt minskade utsläpp.

7.2 Betydande påverkan

Programmets betydande påverkan skall så långt det är rimligt och relevant utvärderas med avseende på:

- befolkning (t.ex. folkhälsa)
- landskapet (t.ex. växter, mark, vatten, kulturmiljö)
- biologisk mångfald (t.ex. djurliv, växtliv)
- resurser (mark, vatten, luft, materiella tillgångar, bebyggelse, kulturarvet bl.a. i form av arkitektoniska värden, fornlämningar)
- klimat.

Det kan inte förutses betydande påverkan med avseende på folkhälsa eller klimat. En satsning på biogrödor eller annan förnyelsebar energi kunde vara positiv i ett klimatperspektiv, men det kan inte förutses bli fråga om betydande omfattning.

De immateriella satsningarna med samverkan, utbildning m.m. kan innehålla miljöelement, men de är inte tydliggjorda och det är därmed omöjligt att bedöma om och i så fall i vilken utsträckning det kan realiseras som en positiv effekt. Den enda styrning som finns är det gemensamma men mycket allmänt formulerade målet om stabil näringsverksamhet inom ramen för en hållbar utveckling. Målet följs emellertid inte upp med mera utvecklade eller preciserade mål, kriterier för urval av projekt eller indikatorer för att följa upp även miljöpåverkan. Det innebär inte bara att positiva verkningar är osäkra utan även att det finns en risk för att summan av programmets satsningar kan förstärka negativa trender i miljötillståndet. I vissa fall krävs i och för sig särskilda tillstånd – enligt landskapets regler – innan åtgärder får vidtas, t.ex. i eller vid värdefulla områden. Alla åtgärder är emellertid inte prövningspliktiga och en prövningsplikt är inte heller alltid så konstruerad att miljöfrågor bedöms.

I brist på styrning av genomförandet måste antagandet bli att summan av programmets projekt, med tanke på Ålands känsliga och värdefulla omgivningar, potentiellt kan leda till en betydande negativ miljöpåverkan – även om programmets begränsade ekonomiska ram gör att varken negativa eller positiva miljöeffekter kan bli särskild omfattande.

Det blir med andra ord nödvändigt att programmet etablerar rutiner för urval av projekt, samt för formulering av villkor för dess genomförande, för att säkerställa miljöhänsyn, både vid skyddsvärda eller känsliga områden men även för att visa hänsyn i ett så kallat vardagslandskap, som inte åtnjuter speciella skydd. Även med tanke på betydelsen av god miljö för Ålands attraktivitet, både för boende,

lokalisering av verksamheter och för turism, är det i linje med programmets syfte att etablera sådana rutiner.

7.3 Skadeförebyggande och positiv förstärkning

En MKB skall som nämndes ovan beskriva åtgärder som planeras för att förhindra, minska och uppväga betydande negativa miljöeffekter. För att följa den politiska ambitionen för MKB att nå en hög nivå på skyddet, behöver även möjligheter att förstärka positiva effekter tas upp i detta sammanhang.

I detta fall är det inte möjligt att formulera konkreta förebyggande åtgärder, utan det handlar om att styra och stödja genomförandeprocessen så att ”bra miljöval” bland projekten kan prioriteras och oförutsedda negativa miljöeffekter uppdagas innan det gått för långt. Det gäller dels konkreta stöd för det fortsatta beslutandet, dels vilken kompetens som skall finnas representerad när beslut fattas, dels möjligheterna till korrigeringar under genomförandet. Skadeförebyggandet motsvarar således beslutsprocessen.

Tydliga kriterier med miljöinriktning för urval av projekt, för uppföljning av dess verkningar (indikatorer) eller för korrigerande åtgärder om det ”går snett” fattas alltså. Det finns emellertid ett generellt system för beslut och uppföljning där miljöfrågan kan integreras, i enlighet med syftet med reglerna om miljöbedömning. Det kan även formuleras tydligare miljökritier i avsikt att höja miljöambitionen i programmets genomförande, vilket är den tydliga politiska avsikten med att arbeta med miljöbedömningar i program. Det fortsatta arbetet med programmet efter samråden kan således ta till vara ytterligare möjligheter att främja miljöhänsyn. När det talas om ny teknik kan t.ex. en fråga vara hur stor del som avser miljöanpassad teknik, för utbildning kan en fråga vara andel miljöutbildning eller miljöcertifiering. Exempelvis kan de miljöindikatorer som används i EU:s strategier för hållbar utveckling användas som stöd för att formulera mål och kriterier.

7.4 Uppföljning och korrigerande åtgärder

En MKB skall enligt direktivet (dess bilaga 1 punkten i) beskriva åtgärder som planeras för övervakning.

Observera att det endast är fråga om att följa upp *betydande* inverkan. I den mån programmet kompletteras – med styrning genom kriterier och villkor och stöd för genomförandets beslutsprocess – är det inte uppenbart att det blir fråga om betydande negativa konsekvenser. Det blir då inte heller aktuellt med uppföljning. Frågan måste oavsett vilken strategi som väljs – styrning eller inte – tas upp vid besluten om programmet.

Det finns rutiner för uppföljning av strukturfondsprogrammets genomförande och utvärdering av programmets verkningsfullhet för att nå de uppsatta målen. Det saknas dock sådana rutiner vad avser miljöfrågor, men sådana kan lämpligen integreras i de existerande rutinerna.

Observera att det är viktigt att tydliggöra projektägarens ansvar för att följa upp sina aktiviteter även i ett miljöperspektiv. Dennes uppföljning torde vara nödvändig för programansvariges samlade utvärdering av programmets genomförande.

Projektägarens ansvar för uppföljning bör därför framgå som ett villkor i beslut om medel.

Om det uppstår negativa verkningar av betydelse, trots skadeförebyggande åtgärder, har programansvarige myndigheten ett ansvar för att tillse att dessa verkningar korrigeras. Det är viktigt att besluten om medel tydliggör att även projektägaren har ett ansvar för att korrigera sådana betydande negativa verkningar, som inte förutsågs när bidrag medgavs. Det bör finnas villkor om detta i beslutet.

8. Integration och motiv

Direktivet (dess bilaga 1 punkt e) anger att en MKB skall redovisa hur miljömål och varje form av miljöhänsyn har beaktats under utarbetandet av programmet. Denna så kallade integration kan redovisas slutligt först efter det att samråd hållits och programmet reviderats med anledning av dem. Denna redovisning är således preliminär.

Landskapslagen (11 § 2 st) anger vidare att yttrandena skall redovisas och kommenteras i MKB, samt att det skall framgå om och hur dessa beaktats. Eftersom beaktande av synpunkter är en fråga om revidering av programmet, bör detta lämpligen framgå av programmet. I den slutliga MKB kommer fokus på redovisningen i denna del att vara frågan om integration, vilket synes vara i linje med kraven i lagen.

I detta fall har miljöproblem och miljövärden uppmärksammats redan i programmets förutsättningsanalys och ingått i formuleringen av insatsområden och vissa av aktiviteterna. Den ansats som ges i inledningen – hållbar utveckling som gemensam värdegrund – får emellertid inte tydligt genomslag löpande igenom programmet. Det finns således möjlighet att förstärka integreringen.

När det gäller motivering, ges som tidigare nämnts en generell bakgrundsbeskrivning och motivering för varje insatsområde. Det behöver emellertid uppmärksammas att kommande beslut om programmet skall redovisa även motiv för den valda utformningen av programmet (dvs. det valda alternativet) liksom hur samråd, MKB och miljöhänsyn i övrigt har iakttagits. Den motivering som finns nu är inte tillräckligt för en sådan redovisning i besluten (den s.k. särskilda sammanställningen).

Den största svagheten i programutkastet, sätt från en miljösynpunkt, är sammanfattningsvis brist på strategisk styrning av åtgärder och projekt i skadeförebyggande och positiv riktning. De programansvariga myndigheterna bör i programmet beskriva hur detta skall hanteras. En framkomlig väg torde vara att i programmet lägga in ett antal urvalskriterier som skall användas i handläggningen av ansökningar.

9. Metoder och osäkerheter

Enligt direktivet (dess bilaga 1 punkten h) skall i en MKB redovisas hur bedömningen gjorts, vilket inkluderar problem i samband med att uppgifterna sammanställdes som t.ex. tekniska brister eller brist på kunskap.

Två problem kan påpekas i sammanhanget. Det ena gäller tidplanen för samråd och utarbetande av MKB. Själva MKB-processen har haft relativt kort tid till förfogande. Även om alla involverade parter har bidragit på ett positivt sätt har tidspressen begränsad aktörernas möjlighet att delta aktivt i avgränsningen såväl som möjligheterna för programansvarig myndighet att inarbeta miljöperspektiven i programmet.

Det andra är strukturfondsprogrammets översiktliga karaktär, som innebär att miljöbedömningen inte kan innefatta någon regelrätt förutsägelse eller kvantifiering av enskilda effekter. Bedömningen har här inriktats på att identifiera sådana teman och områden där åtgärder och projekt som kan följa av programmet kan medföra målkonflikter med miljömål på EU- nationell och regional nivå. Metodiken innebär att programmets tänkbara påverkan på de viktigaste miljöproblemen och inom de identifierade miljöpolitiskt centrala områdena identifieras genom kvalitativa resonemang.

Metodiken har väsentligen följt de anvisningar som ges i ”Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013” producerad av Greening Regional Development Programmes Network. Strukturfondsprogrammets karaktär medför att osäkerheten i bedömning av miljöeffekter med nödvändighet är stor. Osäkerheten är i allt väsentligt en funktion av osäkerhet om hur implementeringen av programmet faktiskt kommer att genomföras. Detta understryker också betydelsen av fortsatt styrning på projektnivå. Mera detaljerade bedömningar eller användning av modeller och kvantitativa metoder skulle inte reducera osäkerheten i denna MKB.